

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

САДРЖАЈ

ОНОМАТОЛОШКИ

ПРИЛОЗИ

XVIII

Примљено на IV скупу Одељења језика и књижевности, од 24. маја 2005. године, на основу реферата Александра Ломе, дописног члана САНУ, и Слободана Реметића, дописног члана АНУРС

Уређивачки одбор

академик Милка Ивић, редовни члан САНУ, Александар Лома, дописни члан САНУ, проф. др Мато Пижурица, Слободан Реметић, дописни члан АНУРС, и проф. др Љиљана Црепајац

Главни уредник

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

БЕОГРАД

2005

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

ГЛАГОЛИ *KORITI И *KUDITI У СЛОВЕНСКОЈ И СРПСКОЈ ОНОМАСТИЦИ

Прасл. глаголи **koriti* и **kuditi* имају у словенским језицима негативну семантику, тј. изражавају, практично без изузетка, оно што разумемо под од њих изведеним речима *ќрекор* и *ќокуда*; у то се можемо осведочити увидом у одговарајуће одреднице ЭССЯ (11/1984, 74 дд.; 13/1987, 82 д.). Такво значење није их препоручивало за продуктивнију улогу у именослову, но у старим записима и у топонимији ипак срећемо имена изведена од ова два глаголска корена.

Оно што најмање изненађује је њихово учешће у типу сложених имена са негацијом као предњим чланом: стчеш. *Nekor*, одатле као *j*-посесив топоним *Nekor* (Profous V 573). Да је исто име постојало и код Хрвата у средњем веку сведочи топоним патронимског порекла *Некорићи*, забележен у исправи из XVI века (RJA).

Од *kud-* није забележена аналогна формација, осим ако се стчеш. ЛИ *Niekda*, по Свободи адвербијалног порекла (Svoboda 1964, 127), не схвати као изведеница сличне структуре од нулске базе глаголског корена **kъd-*, посведочене још глуж. глаголом *kedźbować* „обраћати пажњу, примећивати“, уколико се узме да је овај деноминал од глаголске именице **kъdъba* (друкчије ЭССЯ 13, 175 s.v. **kъdъbovati* [sic!], Schuster-Šewc 509). Топонимија старосрпског простора указује на постојање ЛИ **Некудим*, али оно је вишесмислено и њиме се ваља посебно позабавити.

Историјски топоним *Некудим* у смедеревској Јасеници бележи се од почетка XV века, а живео је, у предању, до у последњу четврт XIX столећа (Миљевић 1876, 164). Реч је о месту где су српски деспоти имали свој двор. Старосрпски помени дају облик истоветан савременом: *Некудим*,¹ са изузетком повеље босанског краља Стефана Томаша из 1458, где читамо (§) **власте никѡдимьскои**;² облик на *ни-* чита се, поред оног на *не-*, и у раним

¹ **въ мѣсте Нѣкѡдѣмѣ** (1412, Закон о рудницима, изд. Н. Радојчић 57); § **Нѣкѡдимѣ** (1428, повеља деспота Ђурђа Дубровчанима, ЗС 236); оу **Нѣкоѡдѣмѣскои власти** (1428/9, Ђурђева повеља великом челнику Радичу (ЗС 334); 1432: § **Нѣкѡдимѣ**, у Радичевој повељи Ватопеду (Lascaris 18–20).

² Rad JAZU 1/1867, 156.

турским записима 1476–1523, где ово име означава нахију,³ а 1536. (утврђено?) место;⁴ ту, коначно, спада и запис француског путописца Делаброкијера из 1433: *Nicodem* (ГСУД VI 215 д.). Облик на *не-* претпоставља словенску етимологију, од *не кудийи*, а онај на *ни-* — порекло од грчког ЛИ Νικόδημος,⁵ присутног, као светачко и монашко име, у српском средњем веку,⁶ а одраженог и у јужнословенској топонимији.⁷ Шта год могли помишљати о поузданости појединих записа и читања, има се утисак да је још у XV–XVI веку ово име схватано на оба начина, тј. да се, с једне стране, осећала његова веза са *кудийи*, на којој се заснива и народна етимологија овог топонима, а с друге стране, оно се поистовећивало са ЛИ *Никодим*.⁸

Независно од дилеме око словенске или грчке основе овог топонима поставља се питање начина на који је он образован, да ли је посредни асуфиксални или посесивно назвање. Обликом без суфикса *Никудим* могао је бити означен храм посвећен Св. Никодиму, као што се по цркви Св. Прокопија прозвало *Прокуље*, а по цркви Св. Архилија — *Ариље*.⁹ Ако се пак предност да облику *Некудим*, могло би се радити о партиципу презента пасива „беспрекоран“, примењеном, у својству описне ознаке, на неки географски објекат у мушком роду, можда на сам владарски двор који је ту постојао, или поток.¹⁰ Но ако је *Никудим* или *Некудим* било име човека по којем се место прозвало, неизведен облик бунџи и пре би ваљало претпоставити *ј-*посесив код којег се па-

³ Поред наведеног турског извора в. Аличји I 16–18 (чита увек „Никодим“; уп. и 227, 271, 272, 327, II 19), Зиројевић 1974, 96 (наводи само попис из 1516. и чита „Некудим“). У пописима од 1528. надаље изгледа да се ова нахија не помиње.

⁴ Ставка у инвентару ратног материјала у Београдској тврђави: „страних стријела из Некудима 5000 комада“ (Шабановић 1964, 284); но уп. један инвентар београдске тврђаве из 1536, где Зиројевић 1974, 289 чита такође „из Некудима“, али са знаком питања.

⁵ Таквом извођењу не противи се *-у-* у другом слогу, јер је тај глас регуларна замена за грчко *-о-* у раним грецизмима, типа *стерп. њпискоуџѣ < ἐπίσκοπος*.

⁶ Име *Никодим* носили су, између осталих, српски архиепископ 1317–1324. и један митрополит око 1370 (уп. ЗН 128^о).

⁷ Уп. *Никодим* код Прилепа (Imenik mesta), а можда и *Некодим*, село на Косову у области Лепенца, ако је ту *-о-* изворно: најранији мени познат запис овог топонима је у турском попису области Бранковића из 1455; М. Пешикан у „Ономатолошким прилозима“ V/1984 7 транскрибује га *nkwdm*, што се с подједнаком вероватношћом може читати /Некодим/ и /Некудим/, уп. следећу нап.

⁸ Делаброкијеру је пред очима бесумње лебдео латински (етагистички) облик имена *Nicodemus*; што се пак тиче Томашеве повеље, ту иначе има мешања *и*, *е* и *ѣ*: у основи је екавска, али проширена икавизмима као *ѣико*, *савитѣ < савѣѣу*, а срећу се и усамљени јекавизми као *виек* и псеудоекавизми као *леѣно* уместо *лиѣно* (Rad JAZU 1, стр. 158). Не стоје нам на располагању оригинали нити тачне латиничне транскрипције турских записа; у начелу, разлика између *е* и *и* у првом слогу у њима је могла бити спроведена небележењем вокала за /е/ а писањем у (са основном гласовном вредношћу /ј/) за /и/: *nkwdym* /Некудим/ или *nykwdym* /Никудим/ (остављамо по страни двосмисленост слова *w*, које поред /в/ може означавати и /у/ и /о/, јер у овом случају потпуна сагласност свих домаћих потврда практично искључује — теоретски могуће — читање „Не/икодим“).

⁹ Српска православна црква слави преподобног Никодима 27. јула по н. к., а такође Никодима Српског, 26. децембра.

¹⁰ Уп. стел. тип *недвижимѣ* „непокретан“, *невидимѣ* „невидљив“ итд., у топонимији луж. *Nesurim* (потврђено 946); упоредо се јављају и облици без негације, уп. наше орониме *Курим* (курийи „палити“), *Шидим* (шума која се штеди, не сече, забран), чак. *Шчадин* (на Брачу).

латалност изгубила без трага. То није оно што бисмо очекивали на терену где се епентетско *л* чува (уп. нпр. недалеко *Бискуйље* у Браничеву, познато од XIV в.), али примера за такав развој има и другде на нашем тлу. Они се могу објаснити губљењем *љ* у номинативу и акузативу где се, у мушком роду, налазило на крају (*Некудимљ* > *Некудим* — уп. стсрп. *Породим* т. (међник села Манастирица у Метохији, XIV в.) према *Породимља* ф., *Будим* т. према *Будимља* ф., *Моримиш* у Црној Гори према *Моремимишље* у источној Босни (в. овде стр. 476) — или упрошћавањем топонима према ктетичку, који се, по правилу, изводио од скраћене основе без *-љ*, нпр. од *Рейшвиља* гласи стсрп. **рејшивьски* (*Рейшивишца*), од *Судимља* (в. ниже) *судимски*, етник *Судимац* (Елезовић II s.v.) уп. Лома 2003, 246 д.. Такво објашњење чини се примереније за име понорнице у пределу Ресаве *Некудима* (Мијатовић 1930, 114, где бележи да је зову и *Некудида* — очито народном етимологијом према *некуд* (тј. под земљу) *иде*): (место) **Некудимљ*- > **Некудимска рџка* > *Некудима*. Назив земљишта у Херцеговини *Некудине* f. pl. (RJA) могао је такође настати од **Некудимља* (или сл.), како нас то учи пример села код Сарајева, које се од XVIII века зове *Љубина*, али му је име раније гласило *Љубимља*;¹¹ прелаз се, и овде, понајпре одиграо преко придева **љубимски* > *љубински*.

Све у свему, највероватнијом нам се чини претпоставка, да су разматрана имена првобитно била *j*-посесиви од личног имена, и то словенског **Некидитъ*. Извесну поткрепу она налази у недавно прочитаном имену некадашњег места у средњем Подрињу. У опширном попису Босанског санџака из 1604. Амина Купусовић чита име селишта у нахији Борач *Кодимља* (III 142). Такав облик не изгледа реалан, а с обзиром на већ помињано неразликовање /o/ и /y/ у арапској графици намеће се читање *Кудимља*. Оно је утолико вероватније, што недалеко одатле, на левој обали Дрине 15-так km испод Вишеграда, топографска карта бележи ороним *Кудмер*, који се, уз гласовне промене својствене овом терену (*-мер* < *-мир* и синкопа везивног вокала као у *Лудмер*, *Драгмер*, *Казмерићи*), своди (опет као *j*-посесив) на сложено лично име **Кудимир* (уп. Лома 1998, 18).

Упоредно постојање личних имена **Кудим* и **Кудимир* отвара још једну недоумицу: да ли је код њих примарно образовање пасивног партиципа, па је **Кудим* накнадно „надограђено“ у **Кудимир*, или је, обратно, **Кудим* настало скраћивањем од **Кудимир*? Ово друго ипак се чини вероватније за целу категорију личних имена на *-им/-ом* (*Љубим*, *Радом*), с обзиром на постојање хипокористика тог типа од сложених имена са другим задњим чланом (*Борис* од *Борислав*); на ту појаву још ћемо се вратити. Према томе, **Кудимља* би био *j*-посесив од **Кудим* < **Кудимир* као што је *Будимља* од *Будим* < *Будимир*. Са друге стране, негирани облик **Некудим* сам по себи је лакше објашњив ако се пође од партиципа; но то је пре свега семантички проблем, и на њега ћемо се осврнути на крају.

Сад се окренемо глаголу *корити*. **Кудимља* би имала творбену паралелу од овог корена у топониму *Коримље*, но невоља је што се и тај облик чита

¹¹ Тако 1604, OPBS I 1, 345; Šabanović 1964, 63 чита у попису из 1455. *Љубумља*, наводно је тако записано и вокализовано и у *custos paginae*, а исти облик *Д.* и *Г.* *Љубумља* чита и 1528, док се данашњи облик помиње први пут 1711. Био би то још један случај секундарног *-ина*.

једино у истом дефтеру из 1604, додуше два пута, као име два различита локалитета, а ни на једном месту тај назив се у том облику није до данас сачувао. Једно је село у Лашви, за које се бележи и други назив, *Сухи Дол*. Село тог имена и данас постоји у области, а уз њега локалитет *Кориша* (I 2, 275). Није вероватно да је *Коримље* (или сл.) погрешно прочитано уместо *Кориша*; пре је у међувремену на терену назив могао бити преобличен народном етимологијом, евентуално преко ктетика **коримски* > *коришски*, но то је пуко нагађање, и можда између два топонима нема никакве везе.

Друго „Коримље“ је данашње *Кориље* (акц. по Елезовићевом речнику 314), западно од Косовске Митровице (29), но ту -м- фали не само у данашњем облику него и у низу записа ранијих од почетка XVII века, у којима се оно бележи као *Кориља*, тако у Светостефанској хрисовуљи из 1316. (Пурковић 105), затим у турским пописима крајишта Исак-бега Исхаковића из 1455. (Šabanović 1964, 4) и нахије Врачи из 1516–1530. (где је прочитано „Курила“).¹² Чини се ипак могуће да у овом случају сразмерно позни запис *Коримље* чува ранији облик топонима. Наиме, *мљ* је на косовско-метохијском терену могло дати групу *вљ*, која се у косовско-ресавском дијалекту упрошћава у *љ*, уп. облике као *допраљати*, *допраљен*. Има индиција да су се обе промене вршиле веома рано. У истом крају постоји село *Тушиље* (Елезовић II 352), чије се име у том облику бележи у старим српским исправама¹³ и турским пописима од XV века (Пешикан 1981, 40, уп. 59; id. 1984, 8 д.). Може бити сасвим мало сумње да му у основи лежи старинска формација *Тушимље* < **Tušim-je*,¹⁴ иначе добро посведочена на општесловенском плану, уп. *Тушимља* у Рашкој (од 1455, Šabanović 1964, 8; 56), *twšmla* у нахији Клопотник (данас *Тушићи*?) у попису области Бранковића из исте године (Пешикан 1984, 4), *Tuschimia* 1508, данас *Tuszuma* у Пољској; овамо вероватно, премда без трага палаталности, *Тушим* код Ђевђелије, све од ЛИ **Tušimъ*, скраћеног од **Tušimirъ*, стпољ. *Tuszmer* (Займов 1973, 170), уп. и рус. *Тушемля* село у Тверском округу, река у Смоленском округу (Агумаа 1956, 53; в. овде стр. 496). Тај налаз ставља *мљ* > *вљ* > *в* пре почетка XV века, а није усамљен.¹⁵ Не чини се, дакле, немогуће да се село код Косовске Митровице првобитно звало **Коримља*, па да се у локалном изговору тај назив пре почетка XIV века упростио у *Кориља*, али да је упоредо живео и облик са -м-, да би готово триста година доцније био забележен у турском попису. Таква могућност постојала је у овом делу Поибарја, куда пролази граница између косовског наречја, где се *мљ* > *вљ* упрошћавало, и терена старе Рашке (данас обухваћеног

¹² ТБИ 28, прев. Н. Попов (овај попис ушао је у збирку турских извора за бугарску историју услед погрешне идентификације имена нахије *Врачи* [„Ивраца“] са бугарским местом *Враца*).

¹³ Из потврде у повељи коју је цар Урош потврдио Хиландару с *ТШшилом*, одакле Даничић РКСС III 328 реконструираше ном. *Тоушило*, пре *Тушиља*.

¹⁴ Лично име или надимак *Тушил(о)*, на које указује топоним *Тушиловићи* у Хрватској код Карловца, и ако се узме да је некада имало ширу распрострањеност, не чини се да спада у онај архаични именослов који се одразио у топонимским *ј*-посесивима.

¹⁵ У једној повељи кнегиње Милице из 1393. име данашњег града Ђијилана пише се час *Гнивалане*, час *Гнилане* (РКСС I s.v.). Уп. и рано губљенје *в* у овом крају испред *н* у топониму *Раниц Луг* у горњој Морави, већ у повељи Константина Тиха Асена из средине XIII в. *Раны Ажгъ* (Šafaik 1873, 25), изворно очито **Равни*; за развој назала уп. Лома 1993, 119.

тзв. сјеничким говором), на којем се, по сведочанству *Тушимље* код Новог Пазара, стерп. *Тоушимли* (1316, Спом. IV 4), *мљ* чувало. Додајмо да дужина пенултима у *Корџље*, *Тушџље* указује на испадање неког сугласника испред *љ*, и да топоним **Коримље* не би био једини тога типа у области Косова, где има и село (Доња и Горња) *Судџмља* (од 1766, Елезовић II s.v.), придев на *-ја* према *вџсь* f. од ЛИ **Sqdimъ*, скраћеног од **Sqdimirъ* (струс. *Судимиръ*).

Ако упркос свим неизвесностима прихватимо реалност облика **Коримља*, **Коримље*, долазимо до ЛИ **Korimъ* од којег би овај топоним био изведен посесивним суфиксом *-јь* у средњем или женском роду (према *село* или *вџсь*), и поново се суочавамо са дилемом, да ли је посредни пасивни партицип презента од **koriti*, или хипокористик од **Korim-irъ*. За разлику од **Kudim-irъ*, о којем нам сведочи ороним *Кудмер*, за **Korim-irъ* не располажемо ни посредном потврдом. Од посведочених сложених антропонима са **koriti* као првим чланом можемо навести само *Korzyslaus* у немачком извору из 1329. и струс. *Корибудъ* (Schlimpert 1978, 66), евентуално **Корџгостъ* у хидрониму *Корџгоц* (Rospond 1983, 82, уз резерву). Занимљиво је, међутим, да то није једини антропоним од овог корена који се очувао у средњовековној топонимији Косова и Метохије.

Топоним *Корџша* (нагласак по Елезовић I 314), познат, у постојаном лику, од почетка XIV века,¹⁶ такође спада у посесиве на *-јь*, у женском роду према *вџсь* „село“, а у основи му је антропоним **Korisъ* или, вероватније, **Korixъ*, хипокористик сложеног имена *Korislavъ* (посведоченог, како смо то горе поменули, у средњем веку код западних Словена), уп. **L'ubixъ* од **L'ubis-lavъ* (са експресивним прелазом *s > x*),¹⁷ одатле као *j*-посесив у мушком роду топоним *Љубиш* у области Златибора, *Libiš* у Чешкој (Rospond 1983, 88). Типолошко-етимолошку аналогију топониму *Корџша* од ЛИ **Korixъ* < *Korislavъ* представља пољ. топоним *Korzyb*, ген. *Korzybia*, придев на *-јь* од стпољ. ЛИ *Korzyb* (уп. Rospond 1983, 82), скраћеног на исти начин од *Koribudъ*, за које смо већ напоменули да је забележено на староруском терену.

Географски блиску творбenu паралелу топоним *Корџша* има у *Пониша*, како се у XIV в. звало данашње село *Понеш* у горњој Морави;¹⁸ то је такође придев на *-ја* од ЛИ **Ponixъ*, од којег постоји и другачије, мање архаично образовање, у источној Босни код Олова *Понихово* (од 1604, ОРBS I 2, 80). **Ponixъ* је од **Ponislavъ*, или **Poněslavъ*, уп. чешки топоним патронимског порекла (с.-х. тип на *-ићи*) *Poněšice* (Profous V 604 изводи га од ЛИ *Poněš*, могуће је и од **Poněxъ*), стчеш. ЛИ *Ponědrah* са прилогом *poně* „барем“ у првом

¹⁶ Најранији запис је из око 1310. у житију Св. Петра Коришког од Теодосија Хиландарца, чиме је овај топоним посредно потврђен за претходно, XIII столеће, када је Петар Коришки живео и подвизавао се. У два Душановим повељама из средине XIV в., призренским Светим Арханђелима (1348) и Хиландару, ово село се помиње више пута (потврде је сабрао Пешикан 1986, 12–15, уп. и 29), такође у једном размеђивању из 1454. (Пурковић 105), у тур. попису 1571. („Коруша“, Пешикан 1986, 29), у запису из 1581. (ЗН 781^о), у Коришком поменику *Корџиш* (Новаковић 1875, 135), уп. савремен алб. облик *Korish*, о којем је писао S. Gashi у *Fjala*, Приштина 4. 4. 1974, стр. 20 (мени недоступно).

¹⁷ Ово име потврђено је код Чеха презименом *Libich* (Svoboda 1964, 147). Одатле на *-ја* *Љубиша*.

¹⁸ Забележено 1348, у Душановој повељи Хиландару (Пурковић 80).

делу (Svoboda 1964, 102), одатле на *-jъ* топоним *Ponědraž* (од 1259), Profous III 432, Rospond 1983, 108.¹⁹ Топоними *Кориша*, *Пониша* архаичношћу образовања и реликтним карактером антропонима који су им у основи спадају у најраније словенске слојеве на средишњем Балкану.²⁰

Трећи топоним од *кор-иџи* у овом делу Србије је *Корейино*, село у старој жупи Тополници, забележено у том облику 1321. у Грачаничкој повељи, а 1455. у турском попису области Бранковића као *kratōnw* (ОП V 18), данас *Корейин* код Гњилана; *Корейин* постоји као хидроним и топоним и у неготинској Крајини, а *Корейинац* је име села у Хрватској код Вараждина (РЈА); посреди су посесивне изведенице на *-иџ* од ЛИ **Koręta*.²¹

Овде размотрене формације **Korimъ*, **Korixъ*, **Koribъ*, **Koręta* тумаче се као хипокористици од антропонимских сложеница са првим чланом **kōri-ti*, па у истом смислу, као хипокористично скраћење, ваља схватити и име **Korъ* или **Kora* које је оставило трага у топониму патронимског порекла *Корићу*, село код Бањске 1316. (Пурковић 105). И од **Kudi-mirъ* (или сл.) постојало је **Kudъ/Kuda*, у презимену *Кудић*, именима села у Босни код Травника *Кудићу* (РЈА), у Хрватској XVI в. *Кудовци* (Lubaš 1971, 75); некадашњем хидрониму *Chudin* у средњем сливу Саве, забележеном 1301, ако треба читати *Кудин* (Dickenmann 1966, I 198 допушта и читање *Худин*), некадашњем топониму *†Kudau* у источној Немачкој, чији се старолужички пралик на основу историјских записа *dâ* реконструисати и као **Kudov* и као **Kudin*, стпољ. патронимицима *Kudowicz*, *Kudyn* (Bily 1996, 235).

Најлакше би било сва ненегирана имена са елементом *куд-*, *кор-* прогласити „заштитним“ у оном смислу у којем је то *Грд* и сл. Но семантички проблем који она пред нас постављају чини се сложенији. Пре извесног времена осврнуо сам се на неколике антропониме са другим чланом *-мир* одражене у топонимији источне Босне, међу њима **Кудимир* > *Кудмер*. Ту сам проблем поставио уско, само у склопу имена са другим чланом *мир* и негативном семантиком првог члана, типа **Mōtimirъ*, **Lъžimirъ*, превише полагајући на смиленост везе између двају чланова сложенице. Материјал који смо овде размотрили релативизује тамо предложено тумачење, по којем би **Kudimirъ* био „онај који пориче споразум“ (Лома 1998, 18). Данас бих се пре надовезао на један други свој рад, где се, између осталог, залажем за везу између сл. **kuditi*, гр. *κῦδαίσεσθαι*, стинд. *kutsáyati* у истом значењу, са породицом коју чине гр. *κῦδος*, сл. **čudo*, претпостављајући следећи семантички развитак: пше. **keu-*

¹⁹ Или можда **Potъnixъ*, с обзиром на пољ. топоним *Pomnichowo*, такође и *Poniszowice*, раније (од XIII в.) *Pomnizowicy* „Помнишови потомци“, од ЛИ *Pomniz* (Rospond 1984, 300), од корена глагола *тънѣти*, уп. ЛИ стчеш. *Mnislav*, *Mnetěch*, *Pomněn*, стпољ. *Pomnian* (Svoboda 1964, 95; 102).

²⁰ Сличне је старине име призренске катедралне цркве *Левиша*, које је такође *j*-посесив у женском роду, али му је у основи хагионим грчког порекла, Богородичин епитет **Levyssa* < *Ελεοῦσα „Милостива“ (Лома 1989). У суседној области сз. Македоније уп. село *Фалиша* код Тетова, стерп. *Хвалиша* 1337. (ЗС 658), од ЛИ **Xvalixъ* или **Xvalisъ*, скраћеног од **Xvalislavъ* (стпољ. *Chwalislavъ*); погрешно Заимов 1973, 172: од ЛИ *Хвалиш*.

²¹ Овамо не спада име села у Горњој Морави које се данас пише час *Корейишиџе* (ИМ), час *Курейишиџе* (СЕЗ LX 7, 19 итд.), јер је ту овај други облик примаран, по сведочанству најранијег записа из 1420–30. *Churetista*; уп. Лома 1993, 115.

„опажати (као чудно)“, одатле, на једној страни, *keudos-/kūdos- „знамење, позитивна или негативна обележеност натприродним“ > *kud(s)- „вербално указивати на нешто као на чудно у негативном смислу“ (Лома 2000, 11 д. = Лома 2002, 27). Ако је тако, код имена типа *Кудимир* може се, изворно, рачунати са позитивном семантиком, као код *Чудомир*, *Чудомил* (уп. Skok I 340), другим речима, она би одражавала некадашње позитивно (или барем неутрално) значење *кудиџи* * „дивити се“. Тек када је оно сасвим избледело у корист садашњег, негативног, традиционални антропонимски корен почео је бити „уподобљаван“ предметањем негације (*Не-кор*, *Не-кудим*).²² Извесну (додуше, не до краја јасну) паралелу оваквом преосмишљавању пружа колебање у облицима косовског топонима *Неродимља/Породимља* већ у средњовековним поменима.

Што се тиче глагола *koriti, код њега негативна семантика није тако изражена као код *kuditi, и приближава се, у неким употребама, неутралној „саветовати, упућивати“. Изворно, та функција могла је припадати војној, ратној сфери. Дискутујући о могућој вези (коју на крају одбацује) између гр. термина κοίρανος „поглавар, вођ“ са једне стране и стисл. herjan „војвода“ и других изведеница од праие. *korio- „војска“ с друге стране, Е. Benveniste (1970, I 114) дефинише функцију κοίρανος-а на основу епске употребе глагола κοίρανεώ. По његовим речима, она „consiste à réprimander les uns, encourager les autres; ramener au calme les plus excités, rendre confiance aux moins valereux“, у мом преводу (Бенвенист 2002, 72) „састоји се у прекоревачу у једних, сокољењу других, умиривању најузбуђенијих, уливању поуздања најмање срчанима“. Читалац запажа да сам, преводећи ове редове, а то је било пре него што сам постао свестан проблема који поставља присуство глагола *koriti у антропонимији, управо њиме пренео оно што је, по Бенвенистовом виђењу, била једна од основних активности војног заповедника који се код хомерских Грка звао κοίρανος < *korianos. Чини се стога разложним допустити да су се у псл. *koriti ўкрстила две речи различитог постања и изворне семантике: деноминал од *kora у значењу „гулити“ > „разобличавати, ружити“ и пие. *kori- из семантичке сфере подвртагања ауторитету (*џокораванја*) и војне субординације.

ЛИТЕРАТУРА

- Аличић I–III: А. С. Аличић, *Турски кайаџарски џојиси неких џодручја Зајадне Србије, XV и XVI век*, Чачак 1984–85.
- Бенвенист 2002: Е. Бенвенист, *Речник индоевројских усјанова*, прев. А. Лома, Нови Сад / Сремски Карловци.
- ГСУД: *Гласник Срјског ученог друштва*, Београд.
- РКСС: Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних сјарина срјских I–III*, Београд 1863–64.

²² У Полабљу имамо стари топоним *Nedesim'*, који се тако реконструирше на основу историјских потврда, а данас немачки гласи *Netzen*, поред старопољског личног имена *Niedzeszym* < **Ne-desimъ* (Rospond 1983, 98). Могло би се ту радити и о (негираном) партиципу од *desiti*, а и о негираној варијанти хипокористика **Desimъ* од **Desimirъ*.

- Елезовић:** Гл. Елезовић, *Речник косовско-мејоховског дијалекта* I–II, Београд 1932, 1935 (= СДЗ 4, 6).
- Занмов 1973:** Ђ. Занмов, *Български географски имена с -јь*, Софија.
- Зиројевић 1974:** О. Зиројевић, *Турско војно уређење у Србији 1459–1683*.
- ЗН:** Љ. Стојановић, *Стари српски записи и најписи* I–VI, Београд / Сремски Карловци 1902–1926.
- ЗР:** *Закон о рудницима десјојџа Сџефана Лазаревића*, изд. Н. Радојчић, Београд 1962.
- ЗС:** *Законски сјоменици српских држава средњег века*, изд. Ст. Новаковић, Београд 1912.
- ЭССЯ:** *Этимологический словарь славянских языков*, Москва 1974–.
- Лома 1989:** А. Лома, О имену Богородице Левишке, *Зборник Филозофског факултета*, серија А: Историјске науке, књ. XVI, Београд.
- Лома 1993:** А. Лома, Језичка прошлост југоисточне Србије у светлу топономастике, *Говори њризенско-џимочке области и суседних дијалеката*. Зборник реферата са научног скупа (Нишка Бања, 17–20. 6. 1992), Ниш.
- Лома 1998:** А. Лома, Лудмер, *Српски језик* 3, 13–28.
- Лома 2000:** А. Лома, Порекло и изворно значење речи *чудо*, *Чудо у словенским културама*, ур. Д. Ајдачић, Нови Сад, 7–21.
- Лома 2002:** А. Лома, *Пракосово. Словенски и индоевројски корени српске ејике*, Београд.
- Лома 2003:** А. Лома, Једна српско-украјинска топономастичка паралела — *Семегњево : Семигинів*, НЈ XXXIV 3–4 (2002–03), 244–251.
- Мијатовић 1930:** Ст. М. Мијатовић, *Ресава*, СЕЗ XLVI, Насеља 26.
- Милићевић 1876:** М. Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија*, Београд.
- Новаковић 1875:** Ст. Новаковић, Српски поменици XV–XVIII века, ГСУД XLII, 1–152.
- ОП:** *Ономастолошки њрилози*, Београд.
- Пеш(икан) 1981:** М. Пешикан, Из историјске топонимије Подримља, ОП 2, 1–92.
- Пеш(икан) 1982, 1983, 1984:** М. Пешикан, Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба, ОП 3/1982, 1–120, 4/1983, 1–135, 5/1984, 1–182.
- Пешикан 1986:** М. Пешикан, Стара имена из Доњег Подримља, ОП VII, 1–119.
- Пурковић:** М. А. Пурковић, *Појис села у средњевековној Србији* = *Годишњак Филозофског факултета* IV 2, Скопље 1940.
- СДЗ:** *Српски дијалектолошки зборник*, Београд.
- СЕЗ:** *Српски етнографски зборник* САНУ, Београд.
- Спом.:** *Сјоменик Српске краљевске академије*, Београд.
- ТБИ:** *Турски извори за българската история* III, Софија 1972.
- Шабановић 1964:** Х. Шабановић, *Турски извори за историју Београда*, књ. I, св. 1: Катастарски пописи Београда и околине 1476–1566, Београд.

*

- Arumaa 1956:** P. Arumaa, Die ostslavischen Gewässernamen mit *l*-epentheticum, *Festschrift für Max Vasmer zum 70. Geburtstag* am 28. Februar 1956, zusammengestellt von M. Woltner u. H. Bräuer (Veröffentlichungen der Abteilung für slavische Sprachen und Literaturen des Osteuropa-Instituts (Slavisches Seminar) an der Freien Universität Berlin, Bd. 9), Wiesbaden.
- Benveniste 1970:** E. Benveniste, *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, Paris.
- Bily 1996:** I. Bily, *Ortsnamenbuch des Mittelelbegebiets*, Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Deutsch-Slawische Forschungen zur Namenkunde und Siedlungsgeschichte 38, Berlin.
- Dickenmann 1966:** E. Dickenmann, *Studien zur Hydronymie des Savsystems* I–II, Heidelberg.

- IM:** *Imenik naseljenih mesta u SFRJ*, Beograd 1985.
- Lascaris:** M. Lascaris, *Actes serbes de Vatopedi, Byzantinoslavica VI*, Praha 1935.
- Lubaš 1971:** W. Lubaš, *Słowotwórstwo południowosłowiańskich nazw miejscowych z sufiksami -ci, -ovci, -inci itp.*, Prace naukowe Uniwersitetu Śląskiego 22, Katowice.
- OPBS:** Bošnjački institut Zürich — Odjel Sarajevo / Orijentalni institut u Sarajevu, *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. I/1, I/2 obradio Adem Handžić, II obradila Snježana Buzov, priredila Lejla Gazić, III obradila Amina Kupusović, Sarajevo 2000.
- Profous:** A. Profous, *Místní jména v Čechach I–V*, Praha 1947–1960.
- Rad JAZU:** *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb.
- RJA:** *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti I–XXIII*, Zagreb 1880–1976.
- Rospond 1983:** St. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław etc.
- Rospond 1984:** St. Rospond, *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -jъ* (Acta Universitatis Wratislaviensis 526), Wrocław.
- Schlimpert 1978:** G. Schlimpert, *Slavische Personennamen in mittelalterlichen Quellen zur deutschen Geschichte*, Berlin.
- Schuster-Šewc:** H. Schuster-Šewc, *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und nieder-sorbischen Sprache I–IV*, Bautzen 1978–1789.
- Skok:** P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–III*, Zagreb 1971–1973.
- Svoboda 1964:** J. Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha.
- Šabanović 1964:** H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo.
- Šafařík 1873:** *Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů*, sebral a vydal P. J. Šafařík, vydání druhé upravil J. Jireček, Praha.

Aleksandar Loma

DIE VERBEN *KORITI UND *KUDITI IN DER SLAVISCHEN UND SERBISCHEN NAMENGEBUG

Zusammenfassung

Schon wegen ihrer Bedeutung haben die Verben ursl. *koriti „tadeln, Vorwürfe machen“ und *kuditi „tadeln, verleumden“ keine große Rolle in der Personennamengebung gespielt. Anscheinend bilden die einzige Ausnahme jene Namen, wo die negative Semantik der Wurzel durch das Vorderglied annulliert wird: atshech. *Nekor*, ON *Nekoř*, akroat. FN *Nekorići*, vielleicht auch atshech. *Niekda* (mit *^okъd- als Schwundstufe zu *kud-?), aserb. ON *Nekudim* (wenn nicht zum griech. PN *Nikódēmos*). Aus den toponymischen Fakten ergibt sich aber ein bunteres Bild. Neben **Ne-kudimъ* läßt sich ein nicht negierter **Kudimъ* erschließen, der dem alten *j*-Possessiv *Kudimlja* zugrundeliegt, wie nach dem türkischen Verzeichnis von 1614 ein Dorf in Ostbosnien hieß. Im selben Gebiet gibt es heute einen Bergnamen *Kudmer* < *Kudi-měr-jъ*, wozu **Kudimъ* als Kurzname aufzufassen ist eher als Participium Praesenti passivi zu *kuditi*. Eine parallele Ableitung von **koriti* läge in *Korimlje* vor, wie man die Namen zweier Dörfer im selben Verzeichnis liest, ein davon in Westbosnien, heute verschwunden, und das andere im Südwestserbien, wo sein Name heute *Korimlje* heißt und schon 1316 als *Korilja* urkundlich

vorkommt; das Nebeneinander der Formen mit und ohne *-m-* erklärt sich durch die mundartliche Entwicklung *mj > vlj > lj*, die ebenfalls auf diesem Boden früh belegt ist. An zusammengesetzten PN lassen sich *Korzyslaus* in einer dt. Quelle aus 1329, aruss. *Kori-budъ* und **Korigostъ* im FIN *Koregošć* vergleichen, an Kurznamen *Koribъ* im poln. ON *Korzyb*, *-bia* zu **Kori-budъ* (*°bqdv*), **Korixъ* (oder **Korisъ*) im südserbischen ON *Kori-riša* (Metohija, seit dem 14. Jh.), zu *Kori-slavъ*, weiter **Kor-eta* in den ON *Koretino* (Kosovo, seit 1321), *Koretin* (Ostserbien), *Koretinac* (Kroatien). Insgesamt weist dieser toponomastische Befund darauf hin, daß im frühen Mittelalter die beiden Verben eine breitere Anwendung in der Personennamengebung fanden, die ja prophylaktisch motiviert worden sein kann, aber auch eine positive Bedeutung der Verbalstämme **k(o)ud-* und **kor-* auf einer tieferen, voreinzelsprachlichen Ebene widerspiegeln, deren der erstere zu čudo „Wunder“, gr. *kýdos* „Ruhm“ usw., der letztere zu idg. **kor-jo-* „Heer“, aisl. *herjan* „Heerführer“, gr. *koíranos* dass., usw. gehören dürfte.